

Hein Vera, ... ***dat men het goed van den ongeboornen niet mag verkoopen. Gemene gronden in de Meierij van Den Bosch tussen hertog en hertgang 1000-2000*** (Dissertatie Nijmegen 2011; Boxtel: BOXPress, 2011, 474 pp. + cd-rom, ISBN 978 90 8891 253 5).

Op 9 juni 2011 promoveerde Hein Vera aan de Radboud Universiteit Nijmegen op duizend jaar geschiedenis van de woeste gronden in Den Bosch, om precies te zijn gemene of gemeenschappelijke gronden die tot de zogenoemde Meierij behoorden. Gemene gronden zijn ‘de door groepen omwonenden collectief gebruikte gronden, die min of meer ongecultiveerd extensief ingezet werden voor de landbouw’. De Meierij strekte zich uit over ongeveer 2700 km² ‘in een vlak van circa 60 bij 70 kilometer’, lag in het oosten van de huidige provincie Noord-Brabant en was tot aan het begin van de negentiende eeuw een afzonderlijk bestuurlijk gebied binnen het hertogdom Brabant.

Vera schreef zijn studie op basis van drie invalshoeken: vanuit de ontwikkeling van de landbouw en het landschap, de ontwikkeling van de rechten en de ontwikkeling van de betrokken instellingen. Toch zijn de rechten het belangrijkste: ‘Kortom: deze studie richt zich op de rechten op de gemene gronden van de Meierij van Den Bosch in de context van de ontwikkeling van landschap en landbouw en die van de instituties’ (17).

Het boek bevat drie hoofdstukken die de drie invalshoeken en de daaruit voortvloeiende zaken als onderwerp hebben. In hoofdstuk één schetst de auteur dus het landschap, maar gaat hij vooral in op het al dan niet voorkomen van de potstal voor 1750 en maakt hij uitstekend duidelijk dat de ontbossing van de Meierij niet voltooid was tegen het einde van de veertiende eeuw (36-43). Hoofdstuk twee is het meest interessant, met name omdat het dan over die rechten op de grond gaat. Verdienstelijk is Vera’s behandeling van de regalia en of het wildernisregaal in stelling werd gebracht bij ingrepen in het landschap, bijvoorbeeld bij invordering of ontginningen van gemene gronden. Hij toont met overtuiging aan dat het wildernisregaal geen rol speelde en dat middeleeuwse inheemse rechten bepalend waren voor de meer of mindere greep van de Brabantse lands- en grondheren of gebruikers op die gemene gronden (145-147, 181, 274-276). Ook ziet hij terecht dat die lands- en grondheren complexen grond usurpeerden van geestelijke instellingen (al dan niet als voogd), hoewel het niet altijd om strikt wederrechtelijke overdrachten moet zijn gegaan. In hoofdstuk drie komen alle hoofdrolspelers aan bod en krijgen we te lezen hoe het de Meierij en zijn gemene gronden verging onder de verschillende ‘overheden’, van het huis Leuven (twaalfde

eeuw-1406) tot en met het Koninkrijk der Nederlanden (1813-heden). Zeer boeiend is de bespreking van enkele conflicten (400-412). Daaruit wasemt namelijk de praktijk en zien we ook hoe het rechtstelsel werkte en welke rechten vigerend waren en welke niet.

Vera trachtte op basis van een 'positieve' opzet, namelijk door nieuw bronmateriaal te presenteren en te interpreteren, een nieuw beeld te creëren. Dat beeld moet dan globaal het volgende zijn: de Meierij was rond 1200 geen verlaten gebied, maar lag verdeeld in grote en minder grote domeinen en grondeigendommen, waarop eerst horige dus sterk onvrije verhoudingen heersten die later omgezet werden in meer vrije leen- en cijnsverhoudingen, waarover de hertog later grotendeels de beschikking kreeg en, nogmaals, niet op basis van het wildernisregaal. Ook was de Meierse boer niet dom, onwetend en sterk behoudend, maar in staat om met succes zijn bedrijfsvoering aan het veranderende landschap aan te passen, en dat ging door tot diep in de negentiende eeuw. De maakbaarheidsgedachte van tegenwoordig hoort daar zelfs ook bij.

Jammer is dat Vera bovenstaande niet het solo uitgangspunt maakte van zijn studie en daarna de bewijsvoering erop toespitste. Het had het allemaal hechter en sterker gemaakt, duidelijker ook, omdat de rechten op de grond altijd meespeelden en in een of andere vorm in 'nieuwe' verhoudingen terechtkwamen en de oude weerspiegelden, inderdaad tot in de vorige eeuw. Natuurlijk is het van belang om landschappelijke en landbouwkundige ontwikkelingen mee te nemen, maar door deze in detail toe te lichten en ze evenveel waarde toe te kennen als het hoofdthema, vertroebelen ze dikwijls het relaas.

Eveneens te betreuren is de vooral in het begin van de studie verongelijkte toon die Vera bezigt als hij aanscherpt of bestaande ideeën en zienswijzen tracht bij te stellen. Vaak blijft het bij de mededeling dat anderen het niet goed gezien of begrepen hebben (104: 'Hij was kennelijk zo overtuigd van zijn gelijk, dat hij het niet nodig vond om andere belangrijke argumenten te bespreken'.). Ook is zijn soms wisselende precieze en rekkelijke standpunt als het aankomt op bronnenkritiek opmerkelijk (precies: 39 n. 303: 'Het is gevaarlijk om op basis van één bron, en dan nog een bron met een ander doel, verregaande conclusies te trekken', rekkelijk 43: 'De directe gegevens over bossen kunnen worden aangevuld, met name door middel van analoge redenering en het toepassen van inzichten uit de naamkunde'). Bovendien zijn het herhaaldelijk gebruik van de witregel, de aanhaling van lange niet hertaalde of vertaalde citaten en paragrafen van enkele regels niet bevorderlijk voor de leesbaarheid.

Maar daar was het Vera ook niet om te doen. In de inleiding hebben we kunnen lezen dat het hoofdzakelijk een bronnenstudie betreft, dat hij zich bewust is dat de lezer de letterlijke tekstcitaten als ergerlijk zou kunnen ervaren en dat het geen onderzoek is naar de regalia en de receptie van het Romeins recht in de Nederlanden (15-17). Daar komt hij niet zo gemakkelijk mee weg. Zijn studie *kan* belangrijk zijn voor het *commons*-debat, waarin het aan dergelijke diepgravende studies zo ontbreekt en waar onder de meeste deelnemers een stoffig idealisme heerst naast argwaan tegen particulier eigendom plus de hoop op voorspoed voor ons allen als we het collectief gaan regelen.

Daarbij worden historische *commons* – in het Nederlands doorgaans meenten of marken genoemd – vaak aangehaald in het licht van dat idealisme, terwijl ze daar doorgaans niets mee van doen hadden. Dit boek laat zien dat de bescherming van het collectieve grondgebruik door de gebruiksgerechtigden via de door hen uitgevaardigde of overeengekomen regelingen vooral te maken had met lijfsbehoud binnen de eigen beperkte kring, gebaseerd op sterke grondrechten. Dat mag ook blijken uit de hoofdtitel: het goed van de ongeborenen [de nieuwe gebruiksgerechtigden] dat men [lands- en grondheren e.d.] niet mag verkopen. Helaas komt dat *adagium* nergens goed uit de verf. Dat heeft niets te maken met de kwaliteiten van Vera als onderzoeker, maar met zijn missie om werkelijk alles wat maar met de Meierij te maken heeft in zijn boek op te nemen. Aangezien dit een uitgave in eigen beheer is, zou ik willen pleiten voor een sterk gereviseerde handelseditie. Een onsje of drie minder en we beschikken over een qua bronnenonderzoek onnavolgbare en toch ook leesbare studie over de gemene gronden in de Meierij van Den Bosch.

Anton Kos, Hilversum